

stanovništva u tim ratnim vremenima, ali je otvorila i pitanja o drugim izbjegličkim kampovima u kojima je ono boravilo.

Igor Jovanović

Roberto Žigulić, *Stradanje Vele i Male Učke 1944. godine*, Opatija: Udruga antifašističkih boraca i antifašista Grada Opatije, 2017., 84 str.

Knjiga Roberta Žigulića *Stradanje Vele i Male Učke 1944. godine* objavljena je u Opatiji 2017. u nakladi Udruge antifašističkih boraca i antifašista Grada Opatije. Autor je pristupio ovoj povijesnoj temi na znanstveni način koristeći se povećim brojem izvora, literaturom i metodom usmene povijesti. Sadržajno knjiga ima četiri dijela: prvi govori o bogatoj povijesti planine Učke, drugi o stanju na području Liburnije 1943. i 1944., treći govori o događajima na Učki do kraja Drugoga svjetskog rata i u poraću, dok se posljednje poglavlje bavi pregledom obitelji i kuća Vele i Male Učke. Treba naglasiti kako je ovo djelo još jedno u nizu onih koja obogaćuju saznanja o istarskoj povijesti u Drugom svjetskom ratu, a posebno o stradanjima stanovništva. Ta teška, iako jako važna tema, još uvijek nije do kraja istražena te je time prinos ovoga djela još veći.

Nakon „Predgovora“ koji je napisao Oleg Mandić, jedan od recenzentata, slijedi prvo poglavlje „Učka – planinska oaza duge i bogate povijesti“ (1-3). U nekoliko crtica autor daje uvid u geografske i povijesne spektre ove planine. Osvrnuo se na samo ime Učka, njegov prvi spomen te na najvažnije događaje iz ranonovovjekovne povijesti.

„Stanje na području Liburnije 1943. i 1944. godine“ naziv je drugoga poglavlja (4-13), u kojem je autor ukratko prikazao najvažnije događaje na ovom dijelu istarskoga poluotoka od rujanske kapitulacije Kraljevine Italije 1943. do završetka vojne operacije Braunschweig u svibnju 1944. godine. Opisuje osnivanje 1. partizanskog odreda „Učka“ u rujnu 1943., kao i operacije koje su dovele do nacističke okupacije Istre iste godine – *Istrien* i *Wolkenbruch*. Osvrnuo se i na osnivanje Operativnoga područja Jadransko primorje (OZAK), koje je naredbom Adolfa Hitlera formirano po kapitulaciji Italije. Zbog terora na istarskome području, narodni otpor sve je više jačao pa je na Učki u travnju 1944. formirana 1. istarska brigada „Vladimir Gor-

tan“ i održana Prva oblasna konferencija Ujedinjenoga saveza antifašističke omladine Hrvatske (USAOH) za Istru. Posebnu je pozornost autor obratio njemačkoj vojnoj operaciji *Braunschweig* zbog stradavanja Vele i Male Učke za vrijeme njezina trajanja. Može se zaključiti da je operacija bila odgovor vlasti OZAK-a na jačanje partizanskih postrojbi na području Učke i Čićarije, što je naposljetku kulminiralo osnivanjem 1. istarske brigade. *Braunschweigom* je uništena partizanska infrastruktura na tom području, uz ogromne civilne ljudske i materijalne žrtve. Autor navodi da je prema izvještajima Wehrmachta u toj operaciji ubijeno 250 osoba, a 770 zarobljeno.

Treće je poglavlje, „Učkarski memento“ (14-47), povezano s ratnim stradanjima Vele Učke i Male Učke, koja su ušla u kolektivnu svijest i pamćenje ljudi. Konceptijski je autor poglavlje podijelio u četiri potpoglavlja: vrijeme prije kapitulacije Italije, do završetka akcije *Braunschweig*, do završetka Drugoga svjetskog rata te razdoblje poraća i obnove tih dvaju sela. Prvo se potpoglavlje bavi razdobljem dok je to područje bilo pod vlašću fašističkoga režima sve do kapitulacije Italije 8. IX. 1943. Treba naglasiti da, iako je to bilo razdoblje ekstremne talijanizacije i fašizacije istarskoga poluotoka, u ruralnim sredinama kao što je bilo područje Vele i Male Učke nije bilo većega doticaja s talijanskim vlastima i doseljenicima te su se posljedice talijanizacije manje osjećale. Naravno, sukladno zakonu, provedena je nasilna talijanizacija osobnih imena i prezimena, kao i toponimije. Budući da je to bila nerazvijena seoska sredina, došlo je i do odlazaka Učkara u prekomorske zemlje, posebice u SAD i Argentinu. Pozitivna strana u tome razdoblju bilo je postojanje Slobodne kvarnerske zone (*Zona franca del Carnaro*), bescarinskoga statusa Kvarnerske pokrajine, gdje se mogla povoljno nabaviti roba široke potrošnje. Bitno je napomenuti i pojavu prvih partizana na Učki (tzv. *ribelli*) u srpnju 1942. Grupu tih partizana sačinjavalo je desetak boraca koji su pobjegli iz talijanske vojske te je postrojba s vremenom brojčano rasla i ostvarila dobre kontakte s lokalnim stanovništvom.

Drugo potpoglavlje obuhvatilo je razdoblje do završetka akcije *Braunschweig*, kada su nakon kapitulacije Italije na istarski poluotok stigli Nijemci kako bi „uveli reda“ i suzbili partizanski pokret. Bogatstvo ove cjeline čini velik broj obavljenih intervjua sa svjedocima toga burnog vremena, koji na specifičan način opisuju događaje poput „Rommelove ofenzive“, stradanja lokalnoga stanovništva, izgnanstvo stanovnika Male Učke, odvođenje u logore te naposljetku i tijek same operacije *Braunschweig*.

Treće potpoglavlje bavi se vremenom do završetka Drugoga svjetskog rata. Za to razdoblje karakteristično je prisilno iseljavanje stanovništva i stoke te je u Maloj i Veloj Učki nastala pustoš. Mnogi mještani s Učke koji su bili pripadnici jedinica Narodnooslobodilačke vojske nisu se vratili svojim kućama, a pojedini stanovnici izgubili su živote u logorima smrti, što potvrđuje popis žrtava iz logora Mauthausen i zapis iz logora Dachau. Posebno treba istaknuti svjedočanstva stanovnika Vele Učke o neljudskim i ponižavajućim uvjetima u njemačkim koncentracijskim logorima.

Zadnje potpoglavlje bavi se poraćem i obnovom Vele i Male Učke. Iako je tijekom rata Učka opustošena te su mnogi napustili svoje domove, pojedine obitelji su se ipak odlučile vratiti. Po završetku rata na Učki je provedena i organizirana obnova kuća, koja je bila povezana s obnovom kuća na cjelokupnom području općine Opatija. Na prijelazu iz 1946. u 1947. obnovljena je i škola na Učki, a u rujnu 1946. počeli su radovi i na obnovi Male Učke. Bitnu ulogu u povratku Učkara imala je agrarna reforma (1945. – 1948.), kao i proces kolektivizacije poljoprivrede, međutim, svjedočanstva pokazuju da novoosnovane radne zadruge nisu izazivale neki veći interes kod seljaka.

Zadnje poglavlje, „Pregled obitelji i kuća Vele i Male Učke“ (48-76), donosi mape katastarskih općina te autor opisuje objekte u Veloj i Maloj Učki koji su nastali od 1840. do 1945. godine. Da bi se povijest jednoga objekta i slika obitelji u potpunosti zaokružila, autor je koristeći se i matičnim knjigama dao potpunu sliku dolaska i razvoja pojedinih obitelji na područje Učke. Naglasio je pojedine probleme s kojima se stanovništvo susretalo, poput teških uvjeta života koji su ostavili traga na lokalnom stanovništvu krajem XIX. i početkom XX. stoljeća. Autor je dao bogat prikaz povijesti 25 kućnih brojeva Vele Učke te 23 kućna broja Male Učke.

Slijedi popis izvora i literature (77-78), autorovi „Pogovor i zahvala“ (79-80) te slikovni prilozi (81-84). Zaključno se može reći da je knjiga *Stradanje Vele i Male Učke 1944. godine* vrijedan prinos istraživanju istarske lokalne, ali i hrvatske suvremene povijesti. Obraduje slabo zastupljenu temu jednoga zaboravljenog kraja, uključujući različite istraživačke metode. Tema i dalje ima prostora za napredak, a knjiga se može smatrati novim poticajem za istraživanje lokalne povijesti.